

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Маргарет Димитрова

(Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, обявен в ДВ, брой. 36 от 27.04.2018 г. по професионално направление 2.1. „Филология“, за нуждите на Кирило-Методиевския научен център, БАН

Единствен кандидат в конкурса е д-р Стиляна Баталова, гл. ас. в Кирило-Методиевския научен център към БАН. Като съдя от приложената био-библиографска справка в документите на кандидатката в конкурса, мога да кажа, че тя е изграден медиевист с отлична школовка, който години наред (още от средното си образование в класическата гимназия „Константин Кирил Философ“ до последните си специализации) се е стремил да се усъвършенства в работа със средновековни източници, да овладее езиците на европейските извори (латински, гръцки, старобългарски) и на най-авторитетната научна литература върху тях (руски, френски, английски, италиански и немски), както и методите за анализ на ръкописите – кодикологически, исторически, филологически, и на средновековни текстове с цялата им специфика. А това са умения и познания *sine qua non* за обективни и самостоятелни проучвания. Въоръжена с този инструментариум, д-р Баталова е избрала не една, а няколко основни области, актуални и важни, в които има научни приноси: сведения за българите и представяне на моменти от тяхната история в средновековни извори на латински; латинска агиография, най-вече житието на св. Евстатий Плакида и екземплум за войника Евстатий; библейската книга на пророк Исая с тълкувания в гръцки и славянски ръкописи. Бих искала да подчертая, че тези сфери изискват познаването на различна литература, работа с различни ръкописи, владеенето на различни езици и методи. Прави чест на кандидатката в конкурса, че е положила усилия да постигне значими научни резултати в различни полета на медиевистиката. Постигнатото от нея досега в тях, натрупаните знания и опит по различни теми са не само свидетелство за широтата на интересите ѝ, което би било гордост за всяка институция, за която тя би работила, са не само свидетелство за нейната компетентност и научна проникателност, но и гаранция за изграждането ѝ като вещ специалист и в нови области и по нови теми.

В настоящия конкурс тя кандидатства с най-много публикации върху представянето на българите и българската история в западноевропейската историография. Най-нова и най-обширна публикация в това поле е книгата ѝ от 2018 г. върху образа на българите и оценката на моменти за тяхната история в западноевропейски исторически съчинения от XIV-XV в. (*Мотиви за българите в латинската историографска традиция XIV-XV в.*, София, 2018, 209 стр.) Според научните стандарти и в тази книга, и в други свои публикации в същата научна сфера (например за покръстването на българите в западноевропейската историография) д-р Баталова не просто описва какви сведения за българите е открила в различни исторически съчинения на латински, а анализира целите и подходите на авторите, знанията и източниците им, т.е. тя отлично контекстуализира мотивите, които открива за българите, като държи сметка за жанра, предполагаемата

публика, внушенията, които се стремят да постигнат авторите, начина им на мислене, техния кръгзор, източниците им, традициите, в които са формирани, причините за анахронизмите. С една дума, както е характерно за всичките ѝ публикации, Ст. Баталова никога не пристъпва предубедено към изворите, а винаги държи сметка за тяхната специфика, за културата на мислене и начина на писане в епохата, в която са родени тези текстове. Тя анализира причините за появата на мотивите, свързани с българите, идентифицира източниците и осмисля начина на преработването им, доказва, че са търсени определени поуки от разказаните истории. Тя избира автори, чиито съчинения са авторитетни и влиятелни – най-вече това са текстове, които се разпространяват широко чрез просешките ордени, имащи значима роля (културна, политическа, духовна, книжовна) в живота на средновековна Западна Европа. Тук трябва да подчертая, че д-р Баталова е била лишена от удобството на работата с критически издания, тя работи предимно с ръкописни свидетелства и старопечатни книги и прави първи издания на някои текстове, така че бъдещите изследователи да могат лесно да проследят изводите ѝ или да хвърлят нова светлина върху други аспекти на тези извори, незасегнати от изследователката. Изобщо изданията (сред тях се включва и неизвестната редакция на споменатия по-горе екземплум), които Ст. Баталова е направила, е една от силните страни на нейната публикационна дейност – това е трудоемка работа, която изисква висока компетентност и която е много полезна за научната общност.

Студия, която подчертава широките възможности на д-р Баталова на изследовател медиевист, нейната прецизност и стремеж да проучи от всички страни явленията, с които се е захванала, е студията ѝ за квадратния нимб (Квадратният нимб – традиция и трансформация в образа и текста, в: *Средновековието в огледалото на един филолог. Сборник в чест на Светлина Николова*, София 2009, 448–476. (=Кирило-Методиевски студии XVIII)). Тази научна разработка показва, че авторката ѝ привлича колкото се може повече източници от различен характер и произход, за да успее да проследи генезиса на изследваното явление, разпространението му и богословската му обосновка. Пълнотата на източниците и задълбоченият им анализ гарантира достоверността на изводите.

Д-р Баталова е един от малкото проучватели у нас, а и в международен мащаб, който се занимава с анализ на катени с коментари към библейски книги – една трудна задача, като се има предвид, че обичайно катените не са издавани критически и че в тях си дават среща различни екзегетични идеи и богословски постановки. Ще се спра по-подробно именно на тези публикации на кандидатката, защото съм работила в това поле. Основната цел на тези публикации на Ст. Баталова са сравнения на славянската тълковна ръкописна традиция на Книга на пророк Исаия с гръцки ръкописи, съдържащи катени с коментари на тази библейска книга. Това, което впечатлява веднага читателя, е скрупульозната и веща работа с изворите, обективното придържане към тях (а не към предвзети тези), детайлното и проникателно проучване на състава им, както и отличното познаване от нейна страна на научните проучвания в тази област. Чрез прецизни сравнения на славянски и гръцки преписи и проучвания за гръцката традиция, тя убедително аргументира мнението, че славянските ръкописи, български и източнославянски, съдържат превод на катена. Бих искала да подчертая още веднъж, че

особена трудност в нейната работа е, че нито старобългарския катенен превод на Книга на пророк Исая, нито гръцките катени с коментари към тази библейска книга имат критически издания (критически издания има на отделни коментари).

В статията „Об Исаевом Пророчестве“ в F. I. 461 (РНБ, Санкт-Петербург) – екзегеза или библейски текст? (публикувана в *Byzantinoslavica* LXXI (2013) 1-2, стр. 211-232), като разглежда внимателно частите от коментари към стихове от Книга на пророк Исая в среднобългарския ръкопис от Руската национална библиотека в Санкт Петербург, д-р Баталова прави интересното наблюдение, че са подбрани¹ коментари към стихове, които влизат в перикопи за Великия пост и Петдесетница и че тези коментари имат христологичен характер и се свързват с Господските празници. Други свои открития за славянската катена тя съобщава в статията си от 2016 г. (Жанр и Структура: Наблюдения върху славянската преводна тълковна версия на Книга на пророк Исая, *КирилоМетодиевски студии XXV: Идентифициране на еврейски и християнски модели в литературата*, София 2016, 405-423), а именно, че 1) старобългарската преводна катена заема междинно място между две катени, засвидетелствани в гръцките ръкописи, и още по-важно, 2) в нея се пази превод на коментари на Теодул, ученик на Теодор Мопсуестийски, които не са добре запазени в гръцката традиция (според това, което е известно за нея); 3) среднобългарският препис (F. I. 461) от втората четвърт на XIV в. на старобългарския превод на катената не съдържа част от информацията, оцеляла в източнославянската книжовна традиция, в преписи от XV-XVI в. (подобно на заключението на Явор Милтенов за други библейски книги – Малките пророци). Ще спомена и един друг детайл сред заключенията на д-р Баталова, който смятам за важен подход – според нея формите на редките гръцки собствени имена, както и адаптацията ми нерядко се оказва важен белег за класифициране на свидетелите (в това съм се убедила при работа с други текстове).

Цена високо и най-новата ѝ студия по тази тема „Катенните коментари на св. Кирил Александрийски върху Книга на пророк Исая: преславското наследство в среднобългарска и руска редакция“ (под печат в *Търновска книжовна школа*, т. XI: *Пространства на паметта*). С основание в нея тя посочва, че редица избори на старобългарските преводачи не могат да бъдат разбрани, ако се сравнява само с пълния текст на даден коментар в *Patrologia Graeca* (който не е критически издаден). В това съм се убедила при работата си с други коментари, с коментарите на Теодорит Кирски към Песен на Песните. В тази студия авторката поставя въпрос, който за мене е много интересен и важен и който не е разработен в палеославистично-византийските съпоставки – това е въпросът за съществуването в двете традиции на кратки версии на катените. Изследването ѝ на схолиите от св. Кирил Александрийски, от Теодул и Йоан Златоуст към Книга на пророк Исая в средновековните славянски ръкописи поражда у нея предположението, че в тях е съхранен превод на „незапазена днес кратка версия на гръцката катена“. Понеже в славянските ръкописи има и други по-кратки (в сравнение с известните гръцки) версии на катени, намирам поставеното от нея начало за добра насока, в която може да продължи изследването, за да се види в кои случаи съкращения

¹ За подборката говори и самият наслов, който типографски е излязъл в публикацията като G̃ пророчества Исаина, а би трябвало, ако се съди от падежа и смисъла, да е ǃ пророчества исаина (не съм виждала самия ръкопис).

са правили самите преводачи и в кои случаи са избрали за превод по-кратки версии на катените. Във всички случаи този подход ще е принос към *modus operandi* на славянските книжовници и смятам, че е една отлично намерена тема. Може би разработването му ще хвърли светлина и върху процесите на съкращаване и реструктуриране и моделиране на текстове и в гръцката традиция. Като цяло публикациите на д-р Баталова върху тълковната версия на Книга на пророк Даниил в славянските ръкописи в съпоставка с гръцката традиция показват отлично овладян инструментарий и научен апарат, нужен за такива изследвания, задълбочени анализи на изворите и аргументирани изводи.

Всичките ѝ публикации са в авторитетни и заслужаващи доверие научни издания.

С една дума, заключението ми е, че научните постижения на Стиляна Баталова в представените за участието в конкурса за доцент публикации са свидетелство за прецизност и задълбоченост в работата със средновековни ръкописи и текстове, за научната добросъвестност и любов към знанието, за интелектуално любопитство и проникателност. Научните резултати, които тя постига в проучвания на *различни* теми, несъмнено показват, че са изпълнени всички условия, за да заеме тя длъжността доцент в Кирило-Методиевския научен център. Методът ѝ на работа, подходите я окачествяват като един отличен филолог с възможност за интердисциплинарни изследвания..

Като член на научното жури ще гласувам без всякакво съмнение д-р Стиляна Баталова да заеме академичната длъжност доцент по научно направление 2.1. Филология в Кирило-Методиевския научен център.

17 септември 2018

гр. София